

Paulina Mucha
 Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Różne znaczenia kolorów, czyli o przykładach konotacji determinowanych płciowo

Kolor, jak podaje *Słownik języka polskiego*, jest to: „postrzegana wzrokowo właściwość przedmiotu, zależna od stopnia pochłaniania, rozpraszania lub przepuszczania promieni świetlnych; barwa”¹. Pojęcia ‘kolor’ i ‘barwa’ są więc najczęściej traktowane synonimicznie. Niektórzy badacze postulują jednak konieczność rozróżnienia tych terminów, uznając ich bliskoznaczność jedynie w niektórych kontekstach. O takich sytuacjach można mówić, kiedy:

- użytkownik języka wypowiada się nie o konkretnym kolorze, lecz w sposób ogólny o barwach;
- służą one do oznaczenia zbioru (np. *Meble są srebrnego koloru/srebrnej barwy*);
- do leksemów dodaje się przymiotniki oceniające.²

Kiedy pisze się o cechach koloru konkretnych obiektów, należy używać wyłącznie wyrazu „kolor”. Termin „barwa” zarezerwowany jest dla połączeń s frazeologizowanych i metaforycznych, typu: *barwy narodowe, barwy polskie, barwy sztandaru, barwa romansu, powieści, barwy walki*.³ Pojęcie ‘barwa’ jest zatem znacznie węższe od ‘koloru’, bowiem najczęściej znaczenie tego terminu zawiera się w leksemie „kolor”. M. Ampel-Rudolf proponuje zatem określić kolor jako „cechę widzialną dowolnego obiektu”, zaś „barwa” to „cecha widzialna obiektu, o którym myślę, że jest inny niż konkretny”.

Aby pisać o kolorach, konieczna jest znajomość ich konotacji. W semantyce językoznawczej przez to pojęcie rozumie się dodatkowe, niedefinicyjne treści związane z wy-

¹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 2, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 164.

² M. Ampel-Rudolf, *Barwa a kolor*, „Poradnik Językowy” 1987, z. 8, s. 623.

³ Tamże, s. 624.

razem, utrwalone w świadomości społecznej, ujawniające się też w języku i tekście.⁴ Jak wiadomo, język to „system znaków (prymarnie dźwiękowych, wtórnie pisanych i innych), który służy do porozumiewania się w obrębie danej społeczności. Język jest tworem społecznym, tj. wspólnym wszystkim członkom danej społeczności (nazywanej społecznością językową), w przeciwnym bowiem wypadku niemożliwe byłoby porozumienie”⁵. Członkowie tej samej społeczności językowej posługują się jednak różnymi odmianami tego samego języka. Jedną z nich jest biolekt, czyli odmiana języka uwarunkowana przez czynniki biologiczne, którymi są płeć i wiek.⁶ Co ważne, największe rozbieżności w postrzeganiu świata kształtują się w okresie dojrzewania.⁷ Sądzi się, że dziewczynki i chłopcy postrzegają świat inaczej, co spowodowane jest m.in. różnicami w budowie mózgu oraz uwarunkowaniami społecznymi.⁸ Przez niektórych badaczy mózg bywa nawet określany narządem płciowym.⁹ Szczególnie istotne dla zrozumienia psychiki obydwu płci jest uświadomienie sobie różnic wynikających z odrębności biologicznej, bowiem „to, jacy jesteśmy i jak się zachowujemy, jest w znacznej części podyktowane komunikatami, które kształtują i informują nasz mózg”.¹⁰ Wpływa to na różnice w zdolnościach, zainteresowaniach oraz umiejętnościach, a więc przyczynia się do decyzji podejmowanych przez człowieka w ciągu całego życia. Można by poddać pod dyskusję zdanie, iż cechą, która najbardziej odróżnia mężczyzn od kobiet jest ich wrodzona agresywność.¹¹ Nie ulega zaś wątpliwości, iż różnice płciowe wiążą się z różnicami w myśleniu i zachowaniu, bowiem istnieją pewne typowe cechy, które można przypisać przeciętnej kobiecie i przeciętnemu mężczyźnie wyłącznie ze względu na ich biologiczne ukształtowanie.¹² Dla przykładu mózg kobiety lepiej odbiera bodźce zmysłowe, podczas gdy mężczyźni są bardziej sprawni w działaniach teoretycznych.¹³

W związku z powyższymi uwagami postanowiłam sprawdzić, czy przynależność (tożsamość) płciowa ma wpływ na odbiór barw przez określoną grupę uczniów trzecich klas liceum. W niniejszym artykule przedstawię: upodobania kolorystyczne, podobieństwa i różnice językowe w opisywaniu symboliki kolorów przez młodych ludzi (z uwzględnieniem ich odmienności płciowej) oraz wpływ postrzegania kolorów na codzienne życie respondentów.

⁴ Taki typ konotacji, w którym określone kategorie znaczeniowe konotują jednostki innych kategorii znaczeniowych, określa się mianem konotacji kategoryjno-semantycznej; zob. *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk i M. Kucala, Wrocław 1999, s. 189 oraz *Konotacja*, red. J. Bartmiński, Lublin 1988.

⁵ Tamże, t. 1, s. 153.

⁶ Różnice w języku kobiet i mężczyzn mają charakter niesystemowy, tzn. „system językowy jest wspólny, jednak różny może być udział kobiet i mężczyzn w jego kształtowaniu”, A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Kielce 1987, s. 104.

⁷ Tamże, s. 130.

⁸ Tematyce tej poświęcona jest m.in. książka: A. Moir, D. Jessel, *Płeć mózgu. O prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*, przeł. N. Kancewicz-Hoffman, Warszawa 1993.

⁹ Tamże, s. 43.

¹⁰ Tamże, s. 15.

¹¹ Tamże, s. 14.

¹² Tamże, s. 25.

¹³ Tamże, s. 28.

1. Preferencje kolorystyczne

Aby zbadać, jak licealiści postrzegają kolory oraz czy można zaobserwować różnice w tej kwestii między płcią żeńską a męską, przeprowadziłam badanie wśród stu maturzystów: pięćdziesięciu dziewczyn i pięćdziesięciu chłopców.¹⁴ Pozyskaniu wiedzy o tychże preferencjach służyły dwa pytania: *Jaki kolor jest Twoim ulubionym? Dlaczego?* oraz *Jakich kolorów nie lubisz? Uzasadnij swoją opinię*. Poniżej przedstawiona jest tabela ilustrująca uzyskane wyniki (w nawiasach została podana liczba osób, które wskazały wymieniony kolor):

Tab. 1. Preferencje kolorystyczne uczniów trzecich klas liceum

	Dziewczyny	Chłopcy
Ulubiony kolor	1) zielony (10) 2) niebieski (5) 3) różowy (1) 4) czerwony (5) 5) czarny (4) 6) biały (5) 7) szary (3) 8) pomarańczowy (3) 9) żółty (2) 10) fioletowy (2) 11) granatowy (2)	1) niebieski (17) 2) zielony (16) 3) czerwony (5) 4) czarny (4) 5) biały (3) 6) brązowy (2) 7) pomarańczowy (1) 8) żółty (1)
Nielubiany kolor	1) brązowy (11) 2) żółty (9) 3) różowy (6) 4) odcienie zieleni (zgniła zieleń, limonkowy) (6) 5) bordo (5) 6) pomarańczowy (4) 7) czarny (3) 8) szary (2) 9) czerwony (1) 10) fioletowy (1)	1) różowy (37) 2) czarny (4) 3) brązowy (3) 4) czerwony (3)

Co ciekawe, kolory znajdujące się na pierwszej i drugiej pozycji ulubionych: zielony i niebieski, są tożsame dla obu płci. Różnią się one jedynie liczbą głosów oraz miejscem w rankingu – u dziewczyn na pierwszej pozycji znalazł się kolor zielony, u chłopców zaś niebieski. W uzasadnieniach ulubionego koloru, licealistki odwoływały się do wpływu na samopoczucie: *uspokaja mnie; pozytywnie mnie nastraja*, jego związków z naturą: *to kolor natury, w kręgu której mogę się zrelaksować; kojarzy mi się z wiosną* oraz powiązania z wyglądem osoby badanej: *kolor moich oczu*. Wśród chłopców padały analogiczne wyjaśnienia związane z nastrojem: *uspokaja; symbol spokoju ducha; spokojny; przyjazny dla oka*; przyrodą: *jest kolorem panującym w przyrodzie; lubię naturę*. Brak tu natomiast

¹⁴ Respondenci to uczniowie trzecich klas II Liceum Ogólnokształcącego im. Unii Lubelskiej oraz XXVII Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie.

nawiązań do aparycji. Niektórzy nie potrafili lub nie chcieli uzasadnić swego wyboru: *nie wiem; po prostu*. Z kolei pisząc o kolorze niebieskim, licealiści zwrócili uwagę na różne (nie zawsze tego samego rodzaju) elementy. Uczennice trzecich klas liceum nawiązywały do związków z przyrodą: *przypomina mi niebo, które jest spokojne i łagodne; kolor nieba; jest to kolor wody, która jest nieprzewidywalna i dynamiczna, wyglądu zewnętrznego: od dziecka noszę ubrania w tym kolorze, ponoć mi pasuje, mam niebieskie oczy; wiele rzeczy pasuje do niego, np. w ubiorze, powszechności: jest uniwersalny; klasyczny oraz wyciszenia: uspokaja*. Chłopcy zaś, oprócz nawiązań do natury (*lubię odcienie wody; uwielbiam kolor nieba*), interpretują barwę niebieską jako symbol chwały¹⁵ i odwagi: *symbolizuje wolę walki i zwycięstwo; jest to kolor honoru i zwycięstwa; dodaje mi otuchy*. Podobnie, jak w przypadku koloru zielonego, nie dostrzegają oni związku kolorów przez siebie wskazanych z wyglądem zewnętrznym oraz napotykać trudności przy konieczności uzasadnienia swego wyboru: *tak już jest i nie potrafię tego wytłumaczyć; bo tak uważam; tak po prostu; podoba mi się*.

Interesujący jest fakt, iż niektóre kolory znalazły się zarówno w ulubionych, jak i nie-lubianych barwach. Są to: brązowy, czerwony, czarny – u chłopców oraz czarny, różowy, czerwony, szary, pomarańczowy, żółty, fioletowy i odcienie zielonego¹⁶ – u dziewczyn. W niektórych źródłach podaje się, iż osoby lubiące czerwień (wśród których znalazły się zarówno dziewczyny, jak i chłopcy) cechuje optymistyczne nastawienie, ale także impulsywność, skłonność do flirtu oraz niski poziom kultury.¹⁷

Największe różnice w odbiorze kolorów przez przedstawicieli obu płci zauważyć można w postrzeganiu koloru różowego, który wywołuje u chłopców wyłącznie negatywne skojarzenia. Potwierdza to dodatkowo fakt, iż został on wskazany przez przedstawicieli płci męskiej jako najbardziej nielubiany z wszystkich kolorów (odpowiedziało tak 74% badanych). Wskazywane powody to skojarzenia z:

- homoseksualistami (40% chłopców): *ponieważ dzisiaj dużo „mężczyzn” ubiera się w te kolory; kojarzy mi się z paradą równości; kojarzy mi się z homoseksualistami; ze względu na „kolegów”; kojarzy mi się jednoznacznie, a tolerancyjny nie jestem (gejostwo); zbyt pedalski;*
- typową barwą dziewczęcą (w znaczeniu negatywnym – 30%): *jest to kolor dla kobiet; kojarzy się ze wszystkim dla dziewczyn; jest to kolor damski; wyzywający kolor mało-letnich dziewczyn; zbyt kobiecy; kojarzy mi się z tandetą u dziewczyn;*
- intensywnością barwy (20%): *jest dla mnie zbyt jaskrawy; atakują oczy („gryzą” je); zbyt krzykliwy; za bardzo daje po oczach;*
- inne (10%): *wywołuje we mnie mdłości; kojarzy mi się z tanim poczuciem estetyki; złe wspomnienia; nie pasuje do mnie; źle czuję się w otoczeniu tego koloru.*

Inaczej sytuacja wygląda u licealistek, gdzie omawiany kolor znalazł się na czwartej pozycji wśród ulubionych, czego przykładem są wypowiedzi: *jest on odskocznią od rzeczywistości; bardzo subtelny i miły; nadaje lekkości figurze; podkreśla dobry nastrój.*

¹⁵ Symbolice kolorów poświęcę drugą część artykułu.

¹⁶ O symbolach konotowanych przez sześć spośród wymienionych tu barw utrwalonych w słownikach oraz świadomości uczniów będzie mowa w dalszej części artykułu.

¹⁷ W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 1990, s. 57.

Opisywany kolor wywołuje u dziewczyn znacznie mniej negatywnych skojarzeń i emocji (tylko sześć osób uznało go za nielubiany). Wśród przyczyn znalazły się: intensywność barwy: *bardzo pstrokaty; powoduje, że moje oczy są zmęczone*; niedojrzałość i pustka intelektualna: *jest zbyt dziecinny; osoby, które go noszą są zazwyczaj mało inteligentne i puste; kojarzy mi się stereotypowo¹⁸ z głupotą; inaczej kicz*. Co bardzo ciekawe, żadna z badanych dziewczyn nie powiązała barwy różowej ze zjawiskiem homoseksualizmu (u chłopców był to najczęstszy powód negatywnych konotacji).

Zgodnie z ustaleniami kognitywistów, kategorie barw posiadają swoje centrum oraz peryferie. Poprzez odniesienie do barwy bazowej, powstają nazwy odcieni.¹⁹ Przyjmuje się, że ludzkie oko dostrzega 7,5 miliona odmian barw.²⁰ Można zatem wysnuć wniosek, że kategorie barw w języku utrwalone są w sposób wtórny do umysłu. Jak pokazuje tabela, licealistki w porównaniu z chłopcami wymieniły dużo więcej kolorów, zwłaszcza tych nielubianych. Zwróciły również uwagę na odcienie, podczas gdy chłopcy podali wyłącznie nazwy barw podstawowych.²¹ Ostatnie pojęcie następuje pewne trudności w interpretacji, bowiem wydaje się, iż w zależności od kultury, kolory postrzegane są inaczej. Badacze zajmujący się tą problematyką opierają się zazwyczaj na klasyfikacji barw B. Berlina i P. Kay'a, którzy wydziliili 11 kolorów głównych dla wszystkich języków: biały, szary, czarny, czerwony, żółty, zielony, niebieski, różowy, pomarańczowy, brązowy, fioletowy.²² Kryteria takiego doboru to: 1) jednowyrazowość; 2) nienachodzenie na siebie zakresów przestrzeni barwnej; 3) fakt odnoszenia się podstawowych kolorów do różnych klas obiektów; 4) psychologiczne wyróżnienie nazwy.²³ J. Grzenia, nawiązując do ustaleń B. Berlina, wydzielił dziewięć barw podstawowych dla języka polskiego.²⁴ Są to: biały, szary, czarny, żółty, pomarańczowy, czerwony, brązowy, niebieski, zielony.²⁵ Bardzo pomocne przy zjawisku kategoryzowania barw okazały się także badania psychologiczne E. Rosch, która na podstawie eksperymentu wykazała, że kolory zyskują znaczenie nie poprzez ustalanie granic między kategoriami, lecz w wyniku uogólnień przypisywanych barwom bazowym (prototypowym).²⁶

Dziewięć osób (cztery dziewczyny i pięciu chłopców) nie udzieliło odpowiedzi na pytanie, co świadczyć może np. o braku sprecyzowanych preferencji kolorystycznych bądź braku chęci do wypełniania kwestionariusza.

¹⁸ Uczennice mają świadomość, iż są to stereotypy – zbiorowe wyobrażenia będące rodzajem potocznych pojęć, tworzonych z subiektywnego punktu widzenia i w określonej perspektywie; zob. np.: J. Bartmiński, J. Panasiuk, *Stereotypy językowe*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 371–395; *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, red. A. Bujnowska, J. Szadura, Lublin 2011.

¹⁹ J. Taylor, *Kategoryzacja w języku*, przeł. A. Skucińska, Kraków 2001, s. 37.

²⁰ Tamże, s. 22.

²¹ Jak słusznie twierdzi K. Handke, kobiety posługują się wieloma odcieniami barw, które zazwyczaj są obce mężczyznom; patrz: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hcTdf77_DrQJ:www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/pobierz.php?JK-09/JK09-handke.pdf+&hl=pl&gl=pl, 05.07.2012.

²² Zob. np. J. Grzenia, *Założenia opisu pola semantycznego barw w języku polskim*, „Poradnik Językowy”, 1993, z. 4, s. 159–161; W. Michera, *Kolory w procesie symbolizacji*, [w:] *Symbol i poznanie. W poszukiwaniu koncepcji integrującej*, red. T. Kostyrko, Warszawa 1987, s. 94.

²³ W. Michera, *op. cit.*, s. 94. Por. J. Taylor, *op. cit.*, s. 28–29.

²⁴ J. Grzenia, *op. cit.*, s. 161.

²⁵ Tamże.

²⁶ J. Taylor, *op. cit.*, s. 71.

2. Symbolika kolorów

Kolory można opisywać, koncentrując się na ich sferze estetycznej bądź symbolicznej.²⁷ Dla niniejszego szkicu szczególnie istotny jest przypisywany określonej barwie symbol, tj. „pojęcie, wyobrażenie, znak, przedmiot, kojarzący się z innym pojęciem, wyobrażeniem, znakiem, przedmiotem, pełniącym funkcję zastępczą wobec jakiegoś zjawiska”²⁸. Zakres wskazywanych barw i związanych z nimi symboli może być różny w zależności od osoby badanej – wieku, zainteresowań itd.²⁹ Przeprowadzone przeze mnie badania pokazały, że istotną rolę odgrywa także płeć. W tej części artykułu przedstawię symbolikę wybranych kolorów: czerwonego, zielonego, żółtego, czarnego, pomarańczowego i różowego, podawaną przez maturzystów oraz porównam ją z konotacjami utrwalonymi w słownikach i leksykonach, poświęconych symbolice. Wskażę także zależności płciowe determinujące postrzeganie barw.

Tab. 2. Symbole najczęściej wskazywane przez respondentów

Kolory	Dziewczyny	Chłopcy
Czerwony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miłość, róża, kwiaty, miłość ofiar-na, uczucie 2. Pożądanie, namiętność, seks, seksapil 3. Krew, agresja, zło, złość, nerwy, zdenerwowanie, szatan 4. Ogień 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Krew, gniew, złość, zło, wściekłość, agresja, gniew, bunt, anarchizm, szatan, piekło 2. Władza, wojna 3. Miłość 4. Pożądanie, szminka, pobudzenie 5. Ogień, walka, wojna 6. Nazwy drużyn piłkarskich 7. Nazwy samochodów (Ferrari), jeden z trzech kolorów sygnalizacyjnych 8. Sowietci, bolszewicy, komunizm
Zielony	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nadzieja 2. Spokój, cisza, relaks, odpoczynek 3. Natura, łąka, trawa, trawnik, rośliny 4. Szczęście, radość, pozytywne myślenie, równowaga 5. Nazwy związków chemicznych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spokój, odprężenie, relaks, przyjemność, idylla, harmonia, wypoczynek 2. Trawa, wiosna, ekologia, sałata, natura, pojednanie z naturą, przyroda, odnowa, nowe życie, życie, roślinność 3. Nadzieja 4. Boisko, sport, drużyny piłkarskie 5. Nazwy związków chemicznych

²⁷ W. Michera, *op. cit.*, s. 86.

²⁸ *Współczesny słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 2007, s.1754.

²⁹ J. Taylor, *op. cit.*, s. 29.

Kolory	Dziewczyny	Chłopcy
Żółty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Radość, pozytywne emocje, pogoda ducha, szczęście, wesołość, pozytywne nastawienie do świata, pozytywna energia, optymizm, uśmiech 2. Słońce, ciepło, lato, jasność, wakacje 3. Zazdrość 4. Zdrada 5. Nazwy związków chemicznych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słońce, ciepło, lato, pustynia, plaża, piasek 2. Cytryna, cytrynówka 3. Jasność, światłość, światło 4. Radość, pogodność
Czarny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Smutek, niepokój, żal 2. Śmierć, żałoba, pogrzeb, grób 3. Zło 4. Nazwy związków chemicznych np. tlenek miedzi 5. Ciemność, noc 6. Metale, sataniści, Emo 7. Plamy słoneczne, kosmos, wszechświat 8. Kot 9. Kawa, czarna oliwka, pieprz 10. Czarna koszula, sukienka wieczorowa, mała czarna 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Śmierć, żałoba 2. Noc, mrok, mroczność, ciemność, cień 3. Zło, piekło, grzech 4. Smutek, przygnębienie, nostalgia, rozpacz, cierpienie 5. Powaga, skupienie, tajemniczość 5. Niewolnictwo, Murzyn
Pomarańczowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Radość, szczęście, zachwyty 2. Energia, witalność, rzeźkość, pobudzenie 3. Pomarańcze 4. Ciepło, lato, wakacje, zachód słońca, jasność, lody 5. Agresja, niepokój 6. Zazdrość, obłuda 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomarańcze, owoce, mandarynki 2. Zachwyty, radość, pozytywna energia, zadowolenie 3. Ciepło, słońce, gorąco, tropiki, lato, wakacje, wschód słońca 4. Ogień 4. Kolor świateł sygnalizacyjnych 5. Rewolucja
Różowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szczęście, radość, zadowolenie, pozytywne nastawienie, optymizm, brak problemów 1. Delikatność 2. Słodcy 3. Niewinność 4. Zmysłowość, podryw, uwodzenie, pożądanie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Homoseksualizm (gejostwo, pedałstwo, pedały, problemy płciowe) 2. Tandeta, kicz, głupota, wymioty, świnia 3. Dziewczęcość, lalka Barbie, laleczki, księżniczka, plastiki, przesadna słodkość, słodka idiotka, landrynka, plastikowa niunia, nic – puste lalki w białych kozakach 4. Doda Elektroda, Teletubisie, Power Rangers 5. EMO

Kolor czerwony uznawany jest przez badaczy za najdoskonalszą z barw, kojarzoną z krwią i ogniem.³⁰ Co ciekawe, zauważyć można wyraźne różnice w konotacjach tego koloru u przedstawicieli obu płci. Dla dziewczyn czerwień oznacza głównie symbol miłości

³⁰ Obszerne informacje o tej barwie można znaleźć w książce R. Grossa, *Dlaczego czerwień jest barwą miłości*, przeł. A. Porębska, Warszawa 1990, s. 7–66.

(*miłość ofiarna*), porównywany do róży. Jest to przede wszystkim wzniosłe uczucie, choć nie brakuje tu skojarzeń z fizycznością: namiętnością, seksem. We wskazaniach chłopców miłość znalazła się na drugiej pozycji. Reprezentanci płci męskiej zwrócili dodatkowo uwagę na takie elementy, jak: *seksowne usta; czerwona szminka*. Widoczny jest tu wpływ bardzo starej tradycji, obyczajów znanych ze starożytnego Rzymu, średniowiecza czy opisanych w Biblii.³¹ Dla chłopców czerwień jest przede wszystkim oznaką krwi. Zdecydowanie rzadziej pojawia się porównanie omawianej barwy do ognia – żywioł ten wskazało ogółem osiem osób: pięć dziewczyn oraz trzech chłopców. Ogień, który wiąże się ze zniszczeniem, posiada jednak znaczenie negatywne (spalenie – przen. zniszczenie)³², co znajduje odzwierciedlenie w wypowiedziach uczniów, zwłaszcza chłopców. Wiąże się on z negatywnymi emocjami: *agresją, gniewem, wściekłością*. Kolejnymi symbolami, wymienianymi przez chłopców są władza i wojna.³³ Oprócz tych utrwalonych w literaturze, w zebranych materiale wystąpiły także inne konotacje. Są to chociażby powiązania przez chłopców koloru czerwonego z drużynami piłkarskimi czy markami samochodów.

Z kolei kolor zielony utożsamiany jest m.in. z przyrodą, życiem, wiosną, wegetacją.³⁴ Maturzyści zauważyli te konotacje, pisząc ogólnie: *przyroda; natura; roślinność*³⁵; *ekologia* oraz wskazując bardziej szczegółowo: nazwy warzyw (*ogórek; groszek; sałata*), owoców (*jabłko; gruszka*), elementy przyrody (*drzewo; liście*). Za równie trafne należy uznać powiązanie zieleni z nadzieją.³⁶ Ponadto barwa ta ma kojący wpływ na psychikę człowieka – uznawana jest za symbol kontemplacji i równowagi.³⁷ Ta konotacja jest również obecna w egzemplifikacjach uczniowskich: *symbol spokoju; harmonia, wyciszenie*. Wymienione przeze mnie skojarzenia z barwą zieloną wspólne są zarówno dla dziewczyn, jak i chłopców. Różnią się jedynie częstością wskazań, co charakterystyczne jest dla wszystkich kolorów. Zaskakujący jest fakt, że licealiści wymienili także nazwy związków chemicznych: *wodorotlenek; chrom; żelazo*, które pojawiły się również przy opisywaniu żółci i czerni. Można przypuszczać, że jest to związane z niedawno odbytymi

³¹ Kolor czerwony od najdawniejszych czasów symbolizuje miłość i namiętność. W średniowieczu budził skojarzenia z prostytutkami, w starożytnym Rzymie welon o takim kolorze nosiły panny młode, zaś w *Biblii* przywołany jest obraz lubieżnej nierządniczy Babilonu, ubranej w szkarłat i purpurę. Zob. m.in.: A. P. Chenel, A. S. Simarro, *Słownik symboli*, przeł. M. Boberska, Warszawa 2008, s. 36; W. Hoffsummer, *Leksykon dawnych i nowych symboli*, przeł. A. Makowska, Kielce 2001, s. 20; K. Vollmar, *Leksykon symboli sennych*, przeł. B. Kowalska, Warszawa 1997, s. 37; M. Oesterreicher-Mollwo, *Leksykon symboli*, przeł. J. Prokopiuk, Warszawa 1992, s. 27.

³² R. Tokarski, *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*, Lublin 2004, s. 95.

³³ Czerwień już w starożytności wiązała się z aktywnością, walką i władzą. W epoce tej kolor czerwony wiązano z bogami wojny: Aresem w Grecji i Marssem w Rzymie. W ten sposób identyfikowano także cesarzy, generałów i arystokrację. W obecnych czasach jest to kolor rewolucji, ideologii, takich jak komunizm czy socjalizm; zob. A. P. Chenel, A. S. Simarro, *op. cit.*, s. 36.

³⁴ Zob. m.in.: W. Kopaliński, *op. cit.*, s. 492; A. P. Chenel, A. S. Simarro, *op. cit.*, s. 299. Analizując wypowiedzi uczniów, zgodzić się trzeba ze spostrzeżeniem R. Tokarskiego, iż znaczenie omawianej przeze mnie barwy nie nawiązuje do koloru niebieskiego i żółtego, jak zwykle się przyjmować, lecz „modelowane jest przez prototypowe odniesienie do świata roślin”, R. Tokarski, *op. cit.*, s. 148.

³⁵ Słowo ‘roślinność’ powstało na skutek przeniesienia metonimicznego – pierwotnie ‘zieleń’; zob. R. Tokarski, *op. cit.*, s. 148.

³⁶ Konotacja ta ma swe źródło w *Biblii*, bowiem zieleń z motywem kwiatów była strojem weselnym panien jerozolimskich. Symbolizowała płodność i szczęśliwe pożycie małżeńskie. Wierzono także w jej moc ochronną przed nieprzyjaciółmi; zob. m.in.: W. Kopaliński, *op. cit.*, s. 492; A. P. Chenel, A. S. Simarro, *op. cit.*, s. 299.

³⁷ Zob. np. W. Hoffsummer, *op. cit.*, s. 112.

lekcjami chemii, które zostawiły wyraźny ślad w pamięci badanych. Chłopcy powiązali dodatkowo zieleń ze sportem (*boisko*), a zwłaszcza piłką nożną, podając nazwy klubów piłkarskich, w których zawodnicy noszą stroje w tym kolorze: *Celtic Glasgow*; *Celtic Football Club*, czego nie uczyniły dziewczyny. Barwa ta postrzegana jest zatem w sposób pozytywny bądź neutralny.

Za ambiwalentny kolor uznawany jest żółty. Z jednej strony stanowi on symbol złota, światła i słońca, z drugiej zaś, wiąże się z zazdrością, zdradą i oszustwem.³⁸ Interesujący jest fakt, że znaczenie negatywne tej barwy zaobserwowały jedynie dziewczyny, pisząc dwa pierwsze wymienione przeze mnie skojarzenia o odcieniu ujemnym. Do symbolu słońca odnoszą się inne pozytywne konotacje, takie jak: *lato*, *ciepło*, *wakacje*, *plaża*. Barwie tej towarzyszą pozytywne odczucia: *radość*, *szczęście*, *pogodność*, *pogoda duża*, *wesołość*, *optymizm*, tożsame dla obu płci. Podobnie jak w przypadku poprzednich kolorów, różni je częstotliwość wskazań, co ilustruje tabela nr 2.

Czerń wywołuje zawsze znaczenia negatywne. Wiąże się bowiem z „ciemnością, mrokiem, tym, co niezbadane, pustką, wreszcie z nicością”³⁹. W chrześcijaństwie uznawana jest m.in. za symbol żałoby.⁴⁰ Ujemne konotacje znalazły przełożenie również w odczytywaniu symboli sennych – czarne zwierzęta są zawsze oznaką zła.⁴¹ W symbolice arabsko-muzułmańskiej opisywany kolor także wywołuje negatywne skojarzenia (to coś nieznanego, złowrogiego, może oznaczać np. nieprzyjaciela), choć jak wiemy, odczytywanie znaczeń kolorów, jest często odmienne w różnych kulturach.⁴² Przywołane przeze mnie konotacje czerni zostały także zasygnalizowane przez respondentów. Zarówno dziewczynom, jak i chłopcom czerń kojarzy się ze smutkiem, śmiercią i ogólnie pojmowanym złem (np. *negatywność*). Podobnie, jak w przypadku wcześniejszych barw, różni je ilość wskazań, jednak sam symbol pozostaje niezmienny. Przedstawiciele obu płci powiązali czerń z nocą, a więc mrokiem, ciemnością i tajemniczością zarazem. Oprócz skonwencjonalizowanych symboli wystąpiły inne, wymienione przez maturzystki: subkultury (*metale*, *sataniści*, *Emo*), odległa przestrzeń (*plamy słoneczne*, *kosmos*, *wszczęświat*), żywność (*kawa*, *czarna oliwka*, *pieprz*), elementy stroju (*czarna koszula*, *sukienka wieczorowa*, *mała czarna*), utrwalone w języku wyrażenia (*czarny kot* – wywołuje negatywne konotacje, m.in. poczucie zagrożenia, w przeciwieństwie do białego, który wiąże się z pozytywnymi emocjami.⁴³ Poprzez kolor ubarwienia zwierzę zostaje powiązane z ciemnością i śmiercią – symbolika wtórna⁴⁴). Chłopcy powiązali czerń także z okresem niewolnictwa oraz Afrykańczykami („*murzyn*” (!) – w gwarze uczniowskiej to m.in. *człowiek usługujący*,

³⁸ Zob. np. M. Oesterreicher-Mallwo, *op. cit.*, s.189. Jest to pozostałość tradycji związanej ze starożytnym Egipcytem, gdzie był symbolem zawiści, łączonym m.in. z heretykami i prostytutkami. Te przeciwstawne znaczenia koegzystują ze sobą również w islamie, gdzie w zależności od odcienia są oznaką mądrości oraz zdrady; zob. A. P. Chenel, A. S. Simarro, *op. cit.*, s. 306. Por. R. Tokarski, *op. cit.*, s. 106–130, s. 190–193.

³⁹ A.P. Chenel, A. S. Simarro, *op. cit.*, s. 34.

⁴⁰ W. Hoffsummer, *op. cit.*, s. 20.

⁴¹ K. Vollmar, *op. cit.*, s. 36.

⁴² M. Dziekan, *Symbolika arabsko-muzułmańska. Mały słownik*, Warszawa 1997, s. 52.

⁴³ W. Kopaliński, *op. cit.*, s. 165.

⁴⁴ J. E. Cirlot, *Słownik symboli*, przeł. I. Kania, Kraków 2000, s. 199.

człowiek, którym się wyręczają inni⁴⁵). Negatywne symbole przenoszone są na stany emocjonalne człowieka, związane ze strachem: *zaskoczenie, niepokój, depresja, przeżywanie*.⁴⁶

Kolejna barwa – pomarańczowa, jest mieszanką czerwonego i żółtego, co przywołuje konotacje właściwe obu tym kolorom. Uczniowskie skojarzenia były zatem w większości analogicznie do tych dla czerwieni i żółci⁴⁷ (*agresja, ogień, radość, energia, ciepło, zazdrość, rewolucja*). Zapewne poprzez powiązanie z barwą żółtą nasunęło się licealistom porównanie do słońca.⁴⁸ Zauważa się, także w tej kwestii, pewną właściwość zdeterminowaną płcią. Otóż dziewczyny łączą tę barwę z zachodem słońca, chłopcy zaś ze wschodem słońca. Trudno jest ostatecznie wyjaśnić przyczyny tego zjawiska, ale za jedną z możliwych hipotez można uznać większą skłonność do romantyzmu u osób płci żeńskiej (jak wiadomo zachód słońca w odczuciu wielu kobiet nieodzownie wiąże się z romantyczną atmosferą). Inne konotacje nasuwające się poprzez porównanie do barwy prototypowej to: *jesień* oraz *złoto*, wskazane przez dziewczyny. Do oryginalnych wypowiedzi uczniowskich można zaliczyć niewspomniane wcześniej, a wymienione przez chłopców przykłady: *Magda Gessler, mirinda* (wpływ mediów), *opalony Chińczyk* (ciemniejsza karnacja), *Holandia* (mistrzostwa świata w piłce nożnej), *Hull City AFC* (barwa klubu piłkarskiego) oraz *małżeństwo i krzesło nauczyciela w sali nr 5* (zapewne są to indywidualne, uwarunkowane sytuacyjnie skojarzenia uczniowskie).

Ostatni z umieszczonych w tabeli kolorów – różowy, nastrocza pewne trudności w interpretacji. Na temat tego koloru brakuje wyczerpujących opracowań; również w leksykonach i słownikach symboli, z których korzystałam przy opisywaniu poprzednich barw, różowy nie jest w ogóle zawarty. Róż zwykle zaliczany bywa do barwy mieszanej, w skład której wchodzi czerwień i biel, z wyraźną przewagą konotacyjną pierwszego koloru, dlatego R. Tokarski postuluje używanie w odniesieniu do tej barwy określenia: „czerwień mniej jasna”⁴⁹. Róż ujawnia największe, warunkowane płcią różnice w semantyce. Dla dziewczyn jest to przede wszystkim symbol pozytywnych uczuć oraz dodatnich cech kobiecych (np. *szczęście, delikatność, słodycz, niewinność*). Odmiennego zdania są chłopcy, dla których jest to głównie symbol homoseksualizmu oraz oznaka pustki estetycznej i intelektualnej. W wypowiedziach przedstawicieli płci męskiej daje się ponadto zauważyć dużo wyrażen potocznych, wyrazów typowych dla slangu uczniowskiego, np. *landryna* (w znaczeniu „otyła dziewczyna” lub „wyzywająco ubrana dziewczyna”⁵⁰), *lafirynda* (w slangu uczniowskim to m.in. „starsza, wymalowana kobieta, prostytutka, nielubiana koleżanka”⁵¹) czy *pedał* (pogardliwe określenie homoseksualisty, inaczej „pederasta”⁵²).

⁴⁵ *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, red. H. Zgólkowska, Wrocław 2004, s.228; por. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 2, *op. cit.*, s. 741; J. Anusiewicz, Jacek Skawiński, *Słownik polszczyzny potocznej*, Wrocław 1996, s. 23.

⁴⁶ Ma tu miejsce naiwne konceptualizowanie emocji, a więc łączenie barw ciemnych z uczuciami negatywnymi. Jak pisze J. Apresjan (*Naiwny obraz świata a leksykografia*, „Etnolingwistyka”, 1994, nr 6, s. 5–12), „w zakresie metafor ‘koloru i światła’ nawet najmniejsze skojarzenie z ciemnością wyklucza możliwość użycia danego wyrazu do opisu uczuć pozytywnych”.

⁴⁷ O tym, że pomarańczowy zawiera w sobie konotacje czerwonego i żółtego, pisze R. Tokarski (*op. cit.*, s.193).

⁴⁸ Powiązywanie barwy pomarańczowej ze słońcem jest zjawiskiem stereotypowym. Tamże.

⁴⁹ R. Tokarski, *op. cit.*, s. 190.

⁵⁰ *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, *op. cit.*, s. 189.

⁵¹ Tamże, s. 187.

⁵² J. Anusiewicz, J. Skawiński, *op. cit.*, s. 166.

Cechą wspólną czerwieni i różu będą powiązania z miłością – kobiecą zmysłowością, erotyzmem: *podryw, uwodzenie, pożądanie*. Należy zwrócić uwagę, że uznanie tej barwy za niemal synonim kobiecości⁵³ w wypowiedziach uczniów ma najczęściej pejoratywny wydźwięk: *słodka idiotka; plastikowa niunia; puste lalki w białych kozakach*. Można przypuszczać, że zaznacza się tu wpływ kultury masowej⁵⁴. Niewątpliwie od najdawniejszych czasów róż kojarzony był z kobiecością, ale obecnie upowszechniły się negatywne konotacje tej barwy – jest to kobiecość w złym tego słowa znaczeniu, często odnosi się bowiem do osób bezwartościowych. Kolor ten zatem ewoluował – dziś w mniejszym stopniu niż za symbol takich cech, jak: subtelność czy niewinność, uznawany jest raczej za przejaw niedoboru inteligencji.

3. Funkcjonowanie kolorów w codziennym życiu

Od najstarszych czasów kolor odgrywał istotną rolę w wielu społeczeństwach.⁵⁵ Już w średniowieczu przepisy regulowały dobór kolorów, uzależniony od zajmowanej pozycji w hierarchii społecznej.⁵⁶ Aby zweryfikować, czy preferencje kolorystyczne oraz symbolika barw wskazane przez respondentów mają wpływ na życie społeczne, poprosiłam licealistów o odpowiedź na dwa pytania: *W jakich sytuacjach przywiązujesz w codziennym życiu uwagę do kolorów?; Czy kolor może wiązać się z nastrojem człowieka? Uzasadnij, dlaczego?*

Wyniki pozwoliły mi na sformułowanie następujących wniosków:

Dziewczyny najczęściej zwracają uwagę na kolory, kiedy:

- komponują strój (*kupowanie ubrań, dobieranie ubrań na co dzień, ubiór; jeżeli gdzieś idę, to odpowiednio wybieram kolor oraz ubiór; podczas zakupu ubrań; na zakupach. Jeśli podoba mi się fason jakiegoś ubrania, ale nie ma ciekawego koloru, to go nie kupię; podczas wybierania ubrań (kiedy muszę ładnie wyglądać); kiedy zaglądam do szafy i myślę, w co się ubrać; gdy kupuję buty*);
- wykonują makijaż (*makijaż; malowanie paznokci; manicure i pedicure; cienie do oczu; szminka*);
- przygotowują/spożywają posiłek (*kiedy gotuję, żeby ładnie wyglądało; podczas jedzenia*);
- projektują/oceniają wystrój pomieszczeń (*malowanie ścian w pokoju; meble; przy dekoracji wnętrz; kupowanie dodatków do mieszkania*);
- układają kompozycje kwiatowe (*gdy wybieram kwiaty na prezent, np. czerwone oznaczają miłość; kiedy muszę skomponować np. bukiet*).

Wśród jednostkowych sytuacji wymieniono: *kiedy podziwiam dzieło literackie; przy zadaniach z chemii; podczas jazdy samochodem, autobusem; kiedy idę na dyskotekę; jak mam pokolorować rysunek; kiedy muszę; podczas układania kostki Rubika; przy wyborze lizaków w sklepie; przy przechodzeniu przez przejście dla pieszych*. W dwóch wypowie-

⁵³ D.L. Mella, *Tajemnice kolorów*, przeł. J. Komorowska, Warszawa 1992, s. 33.

⁵⁴ O stereotypach płciowych utrwalonych w mediach informuje książka: *Płeć w zwierciadle mass mediów*, red. K. Wódz, Dąbrowa Górnicza 2004.

⁵⁵ R. Gross, *op. cit.*, s. 178–186.

⁵⁶ Tamże, s. 180.

dziach ujawniła się ponadto wiara w przesady: *Kiedy kot przebiega mi drogę, zwracam uwagę czy jest czarny*. W ocenie trzech licealistek kolory nie odgrywają dużej roli: *Nie przywiązuję wagi do kolorów; nie obchodzą mnie; zależy od humoru*.

Wśród chłopców najczęstsze w tym zakresie odpowiedzi to:

- komponowanie stroju (*przy ubiorze; gdy chcę się ubrać elegancko; gdy kupuję ubrania; jak się ubieram; przy wyborze butów*);
- wydarzenia sportowe (*mecze piłkarskie; podczas oglądania meczy; przy oglądaniu transmisji sportowych*);
- barwa samochodu i ruch uliczny (*kolor samochodów; kiedy stoję na światłach; gdy jadę samochodem; kolor samochodu; światła samochodowe; sygnalizacja*).

Pojedyncze osoby napisały: *rozpoznawanie reakcji chemicznych; na lekcji chemii; określenie pogody; kiedy jestem szczęśliwy; kiedy patrzę komuś w oczy; w drodze do szkoły; podczas pogrzebów; gdy wychodzę z domu; w pogodne dni lub gdy patrzę na piękne krajobrazy; dekoracje wnętrz; w malarstwie*. Nieliczni nie przywiązują znaczenia do kolorów bądź nie zastanawiają się nad tą kwestią: *nie potrafię określić; to dla mnie nieistotne*. Jeszcze inni (2 osoby) robią to rzadko: *w niewielu; w nielicznych sytuacjach*.

Analiza powyższych wypowiedzi uczniowskich pozwala stwierdzić, że zdecydowana większość badanych, zwraca uwagę na kolory w codziennym życiu. Pierwszorzędną kwestią dla obu płci są kwestie związane z ubiorem. Pozostałe wskazania różnią się: kobiety zwracają większą uwagę na własną powierzchowność oraz wygląd zewnętrzny obiektów z najbliższego otoczenia: żywności, mebli itd. Z kolei dla chłopców barwy są istotniejsze w wydarzeniach sportowych oraz w sprawach motoryzacyjnych.

Kolejną kwestią związaną z wpływem kolorów na życie codzienne jest nastrój, czyli „utrzymujący się przez pewien czas u kogoś ogólny stan psychiczny z charakterystyczną przewagą uczuć określonego rodzaju i skłonnością do reagowania zgodnie z tymi uczuciami; usposobienie”⁵⁷. Uznaje się, że kobiety są bardziej podatne na działanie pod wpływem emocji⁵⁸, co potwierdzają także wyniki ankiety – 100% respondentek udzieliło pozytywnej odpowiedzi na pytanie: *Czy kolor może wiązać się z nastrojem człowieka?* 20% badanych chłopców nie widzi takiej zależności: *Nie może; Kolory nie mają związku z nastrojem; Według mnie nie; Nie, nie wierzę w to; Moim zdaniem nie może, przynajmniej ja nie łączę nastroju z ubiorem*. Większość badanych dostrzega jednak wpływ kolorów na życie codzienne (*Każdy kolor ma w sobie coś wspólnego z człowiekiem; Ubieramy się zazwyczaj w kolory, które symbolizują nasz nastrój; Czarne kolory symbolizują złość, smutek, jasne zaś spokój i radość; Jaśniejsze kolory symbolizują człowieka, który ma dobre samopoczucie*). Wskazana zależność znajduje odzwierciedlenie w:

- ubiorze (*Gdy ktoś jest ponury, ubiera się w ciemne rzeczy, zaś wesoły kolorowo; Kiedy człowiek jest smutny, to ubiera się w ciemniejsze kolory, a kiedy wesoły, to kolory są bardzo mocne i jasne; Odczuwając np. smutek, źle możemy czuć się ubrani w krzy-*

⁵⁷ Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 2, op. cit., s. 849.

⁵⁸ Zob. m.in.: L. Tymiak, *Wartość emocjonalna w świetle sądów dorosłych przedstawicieli obu płci* (w druku); M. Karwatowska, J. Szpyra-Kozłowska, *Ona i on w języku polskim*, Lublin 2005; http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hcTdF77_DrQJ:www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/pobierz.php?JK-09/JK09-handke.pdf+&hl=pl&gl=pl, 05.07.2012.

kliwe kolory; Gdy jest mi wesoło, mam ochotę założyć ubrania w wesołych kolorach; Może. Czasem nieświadomie, gdy jesteśmy przygnębieni, ubieramy się w ciemne kolory, a gdy radośni, w jasne, np. czarny pochłania emocje; Gdy człowiek jest szczęśliwy, zazwyczaj ubiera się bardziej kolorowo; Jeżeli człowiek ma zły nastrój, nakłada stonowane kolory; Tak, bo człowiek radosny, energiczny wybierze „kolory życia”, a smutny, przygnębiony – ciemne, ponure; Oczywiście! Jeżeli mam zły humor, noszę ciemniejsze ubrania, żeby nie zwracać na siebie uwagi). Młodzież ponadto akcentuje wciąż aktualną obecność symboliki kolorów w codziennym życiu, zwłaszcza czerni (*Przez proste skojarzenia, np. czerni ze śmiercią; Osoby, które są w żalobie ubierają się na czarno*) oraz czerwieni (*Czerwony kolor może oznaczać wścieklą osobę*);

- dekoracji wnętrz w budynkach (*Tak, ponieważ w pomieszczeniu, gdzie dominuje czarny kolor, budzi lęk lub strach, a w kolorowych od razu weselej*);
- warunkach atmosferycznych (*Gdy wyjrzę za okno i wszystko jest kolorowe, mam lepszy humor, niż jak jest plucha; Gdy jest piękna pogoda i jest jasno, wtedy człowiek ma dobry nastrój, a gdy jest szaro i ciemno, człowiek jest przygnębiony; Szare, jesienne dni przygnębiają mnie*).

Opisane powyżej czynniki sytuacyjne związane z kolorystyką, która konotuje ambiwalentne nastroje, wspólne są dla obojgu płci. Chłopcy podali ich jednak więcej. Do już wymienionych należy dodać:

- wpływ przyrody (*Jeżeli człowiek przebywa na łonie natury, otacza go zieleń, jest człowiek spokojnym*);
- zakupy (*Ludzie kupują ubrania w swoich ulubionych kolorach*);
- fizjologia (*Kiedy człowiek się wstydzi, ma rumieńce na twarzy*);
- cechy osobowości (*Kolory odzwierciedlają charakter*).

Egzemplifikacje uczniowskie dowodzą również niewątpliwego związku emocji z kolorami: *Uczucia mają barwy; Kolory wyrażają stany emocjonalne i psychiczne człowieka*.

Tematyką barw zajmują się badacze różnych dziedzin naukowych. Jest to zagadnienie, które cieszy się zainteresowaniem nie tylko wśród specjalistów, ale także w gronie przeciętnych użytkowników języka. Świadczy o tym chociażby wielość stron www poświęconych tej tematyce, w tym for internetowych⁵⁹. W nadawaniu znaczenia barwom dostrzega się wyraźne różnice, uzależnione od płci respondentów.

Na podstawie zebranego materiału można wysnuć następujące refleksje:

- 1) preferencje kolorystyczne respondentów wskazują, iż trzy najbardziej lubiane kolory to: zielony, niebieski i różowy (dziewczyny) oraz niebieski, zielony i czerwony (chłopcy);
- 2) barwy są nośnikiem określonej symboliki, która może być wyłącznie pozytywna (zielony, żółty – chłopcy), negatywna (różowy – chłopcy) bądź też ambiwalentna (czerwony, żółty – dziewczyny, czarny, pomarańczowy);

⁵⁹ Zob. m.in. <http://www.barwykolory.pl/>; <http://cichawoda85.w.interia.pl/kolory.htm>, 05.07.2012; <http://szafiarenka.pl/55/5536510/jaki-kolor-zakietu.html>, 05.07.2012; http://www.planowo.pl/pokaz/9990/jaki_kolor_scian_do_sypialni, 05.07.2012.

- 3) największe kontrowersje budzi kolor różowy – dla dziewczyn to przede wszystkim symbol szczęścia i kobiecej delikatności, zaś dla chłopców: homoseksualizmu, niskiego poziomu inteligencji i bezwartościowych dziewczyn;
- 4) przedstawicielki płci „miękkiej”⁶⁰ zwracają uwagę na barwy przede wszystkim w sytuacjach związanych z własną aparycją (*Mieszanie kolorów jest dla mnie morzem możliwości, mogę dzięki temu wyrazić swój styl*). Przedstawiciele płci męskiej, dodatkowo, dostrzegają rolę kolorystyki w wydarzeniach sportowych i w kwestiach motoryzacyjnych;
- 5) z kolorami ponadto wiążą się emocje. Barwy mogą odzwierciedlać nastrój (*Jeśli jesteś smutny, to nie ubierzesz się w jasnoróżowy czy jaskrawy kolor; tylko np. szary*) lub wpływać na jego zmianę (*Pokój pomalowany na zielono jest lekarstwem na zmartwienia*). Warto też dodać, że konceptualizacja stanów psychicznych objawiać się może w deklarowanych przez licealistów: preferencjach kolorystycznych, symbolice i wpływie barw na życie codzienne. Kolory jasne (zwyczajowo) konotują przede wszystkim pozytywne uczucia i emocje, takie jak np.: miłość (czerwony), nadzieja (zielony), radość, wesołość (żółty), szczęście, zachwyty (pomarańczowy) czy zadowolenie (różowy). Kolor czarny zarówno przez dziewczyny, jak i chłopców utożsamiany jest z przykrymi odczuciami: smutkiem, niepokojem, żalem, cierpieniem, a – czasami – nawet z rozpaczą.

Bibliografia

- Ampel-Rudolf M., *Barwa a kolor*, „Poradnik Językowy”, z. 8, 1987, s. 623.
- Anusiewicz J., Skawiński J., *Słownik polszczyzny potocznej*, Wrocław 1996.
- Apresjan J.D., *Naiwny obraz świata a leksykografia*, „Etnolingwistyka”, nr 6, 1994, s. 5–12.
- Bartmiński J. (red.), *Konotacja*, Lublin 1988.
- Bartmiński J., Panasiuk J., *Stereotypy językowe*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin 2001.
- Bujnowska A., Szadura J. (red.), *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, Lublin 2011.
- Chenel A.P., Simarro A.S., *Słownik symboli*, przeł. M. Boberska, Warszawa 2008.
- Cirlot J. E., *Słownik symboli*, przeł. I. Kania, Kraków 2000.
- Dubisz S. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 2003, s. 164.
- Dunaj B. (red.), *Współczesny słownik języka polskiego*, Warszawa 2007.
- Dziekan M., *Symbolika arabsko-muzułmańska. Mały słownik*, Warszawa 1997.
- Gross R., *Dlaczego czerwień jest barwą miłości*, przeł. A. Porębska, Warszawa 1990.
- Grzenia J., *Założenia opisu pola semantycznego barw w języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 4, 1993, s. 159–161.

⁶⁰ Na temat aspektu historycznego omawianego w szkicu problemu patrz szerzej: H. Wiśniewska, *Świat płci żeńskiej baroku zaklęty w słowach*, Lublin 2003.

- Hoffsummer W., *Leksykon dawnych i nowych symboli*, przeł. A. Makowska, Kielce 2001.
- Karwatowska M., Szpyra–Kozłowska J., *Ona i on w języku polskim*, Lublin 2005.
- Kopaliński W., *Słownik symboli*, Warszawa 1990.
- Mella D.L., *Tajemnice kolorów*, przeł. J. Komorowska, Warszawa 1992.
- Michera W., *Kolory w procesie symbolizacji*, [w:] T. Kostyrko (red.), *Symbol i poznanie. W poszukiwaniu koncepcji integrującej*, Warszawa 1987.
- Moir A., Jessel D., *Płeć mózgu. O prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*, przekł. N. Kancewicz-Hoffman, Warszawa 1993.
- Oesterreicher-Mollwo M., *Leksykon symboli*, przeł. J. Prokopiuk, Warszawa 1992.
- Taylor J., *Kategoryzacja w języku*, przeł. A. Skucińska, Kraków 2001.
- Tokarski R., (2004), *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*, Lublin.
- Tymiakin L., *Wartość emocjonalna w świetle sądów dorosłych przedstawicieli obu płci*, [w:] J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk (red.), *Cum reverentia, gratia, amicitia...*, t. 3, Poznań 2013, s. 377–386.
- Urbańczyk S., Kucala M. (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław 1999.
- Vollmar K., *Leksykon symboli sennych*, przeł. B. Kowalska, Warszawa 1997.
- Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Kielce 1987.
- Wiśniewska H., *Świat płci żeńskiej baroku zaklęty w słowach*, Lublin 2003.
- Wódcz K. (red.), *Płeć w zwierciadle mass mediów*, Dąbrowa Górnicza 2004.
- Zgólkowa H. (red.), *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, Wrocław 2004.

Abstract

Different meanings of colours, that is about examples of connotations determined genitally

In this article one tried to show whether the sexual identity has influence on the reception of colours. To the analysis one subjected statements of pupils of third classes the secondary school. One presented colouristic fancies, similarities and lingual differences in describing of the symbolism of colours by young people with the regard them the sexual dissimilarity and the influence of the perception of colours on the daily life of secondary-school pupils. One paid attention on the relationship of colours with emotions. One noticed that light colours referred to positive feelings and emotions, e.g.: the red to the feeling of love however dark colours, mainly black is most often associated by both sexes anxiously, a suffering, sometimes despairingly.

Keywords: linguistic semantics, connotation, colour, sex, language of the emotion.